

OD PROŠLOSTI: JA U RATU
KA BUDUĆNOSTI: KAKO KA TRAJNOM MIRU

NEVESINJE

19.11.2004.

GORNJI VAKUF
USKOPLJE

30.11.2004.

SARAJEVO

11.12.2004.

NA TRIBINAMA SU GOVORILI
UČESNICI RATOVA NA PROSTORU BIVŠE JUGOSLAVIJE:

AMER DELIĆ IZ ZAVIDOVIĆA
DŽEVAD BUDIMLIĆ IZ SISKA
MARKO MARTINIĆ IZ SPLITA
NERMIN KARAČIĆ IZ SARAJEVA
NOVICA KOSTIĆ IZ VLASOTINCA
VOJO VUKOVIĆ IZ NEVESINJA

INICIJATIVA I ORGANIZACIJA

CENTAR ZA NENASILNU AKCIJU

Ured u Sarajevu
Radnička 104, 71000 Sarajevo, BiH
Tel: +387 33 212-919, 267-880
Fax: +387 33 212-919
Email: cna.sarajevo@nenasilje.org

Ured u Beogradu
Studentski trg 8, 11000 Beograd, SCG
Tel: +381 11 637-603, 637-661
Fax: +381 11 637-603
Email: cna.beograd@nenasilje.org

www.nenasilje.org

U SARADNJI SA

INFO CENTAR NEVESINJE

tel: +387 (0)59 610 050

fax: +387 (0)59 610 051

email: ic_nevesinje@hotmail.com

OMLADINSKI CENTAR GORNJI VAKUF - USKOPLJE

tel/fax: +387 (0)30 260 520

email: ocv@gmx.net

CENTAR ZA EDUKACIJU I TRENINGE

tel: +387 (0)61 520 237

email: nerkok@yahoo.com

Dodatak priredile i tekstove
napisale aktivistkinje i aktivisti
Centra za nenasilnu akciju

Adnan Hasanbegović

Helena Rill

Ivana Franović

Milan Colić Humljan

Nedžad Horozović

Nenad Vukosavljević

Sanja Deanković

Tamara Šmidling

Izgradnja mira u BiH, kontekst i prioriteti

Ni skoro deset godina nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog ugovora (potpisan u novembru 1995.) nikome nije lako odgovoriti na pitanje vlada li u BiH mir?

Parametri koji mogu poslužiti u definisanju odgovora su raznovrsni (i uglavnom nejasni), kao što je raznovrstan i spektar različitih shvatanja i doživljaja mira – od onog "ne puca se i ne padaju granate – znači mir je" do rogovatnih i nejasnih (neprevodivih) definicija iz usta raznih eksperata i teoretičara koje običnom čovjeku mnogo ne znače u njegovom poimanju stvarnosti. Postoji ipak jedan siguran kriterijum, a to je osjećanje i položaj običnih ljudi, posebno onih osuđenih na to da budu nacionalne, vjerske manjine u današnjoj BiH. A sudeći prema njihovom iskustvu u BiH još uvijek nije situacija koju bismo, mirne duše, mogli opisati kao MIR. Jer društvo u kome jako veliki broj ljudi osjeća ogromnu egzistencijalnu nesigurnost, u kome se prostor slobodnog kretanja i življenja za znatan broj ljudi smanjuje; društvo u kome bilo koji identitet izvan "nacionalnog kanona" postaje prijeteci clemenat, a time i legitimni objekat nasilja i diskriminacije, takvo društvo nije ono u kome vlada trajni i stabilni mir.

I vrlo površno informisane osobe mogle bi, za tili čas, pobrojati glavne probleme koji već godinama postoje u BiH – teška ekonomska situacija, korupcija, kriminal, slabe i anemične institucije sistema, teško nasljeđe ratne prošlosti (problem izbjeglica i raseljenih, održivi povratak, traženje nestalih, problematičan odnos prema ratnim zločinima); odnosi između Bosne i Hercegovine i međunarodne zajednice, susjednih zemalja itd.

Na pomenutoj listi stvari se vrlo sporo mijenjaju, ključni problemi i dalje ostaju, međusobno povezani i isprepleteni. Kvalitetno bavljenje jednim od njih dovodi do napretka i na drugim poljima, zanemarivanje bilo kog od njih koči progres u rješavanju ostalih bolnih pitanja. Izgleda da ova jednostavna činjenica i lokalnim političarima i međunarodnim faktorima često izgleda nevažna pa kao da lako povjeruju da je zaista moguće napraviti ekonomski napredak bez poštovanja ljudskih prava, ili da je moguće zaštititi svoje tzv. nacionalne interese uz pomoć diskriminacije i neuvažavanja potreba i interesa onih "drugih" (ili trećih).

Ne želeći da sliku bojimo ni ružičasto niti isključivo crno, moramo (po ko zna koji put) izreći dobro poznatu konstataciju – Bosna i Hercegovina je i dalje zemlja sa vrlo nepovoljnom društvenom klimom, niskim stepenom poštovanja ljudskih prava i još nižim nivoom odgovornosti koju su spremni da preuzmu njeni političari/ke, ali i građani/ke. Istovremeno je BiH zemlja koja prosto vapi za mirovnim aktivnostima i afirmacijom

vrijednosti mira. Ma šta o tome mislili različiti centri moći – od lokalnih do onih tzv. međunarodnih.

Jedan od prvih koraka u postavljanju temelja trajnog mira jeste prepoznavanje potrebe za pravljnjenjem mirovnih saveza (unutar i preko granica zemalja našeg regiona) čiji nosioci/nositeljke ne mogu biti nikakvi strani eksperti, ljudi koji se profesionalno bave izgradnjom mira po svijetu, već ovdašnje građanke i građani iz različitih profesionalnih i socijalnih kategorija. Lokalni ljudi za koje sopstvena odgovornost za društvo u kome žive ne prestaje glasanjem na izborima ili neprestanim gundanjem kako se "eto, ovdje nema za koga glasati". Istovremeno, nikakav pomak se neće desiti dok god mirovne inicijative budu služile za povezivanje istomišljenika/istomišljenica koji ljubomorno stižu "tapiju" na bavljenje mirom i priču o njemu i dokle god se ne prestane ignorisati izuzetno loš imidž nevladinih organizacija i "civilnog društva" (ma šta to značilo) koji postoji među građanstvom. Odgovornost za raširenu sliku o mirovnim aktivistima /aktivistkinjama kao osobama koje lete sa aerodroma na aerodrom, putuju svijetom i prosipaju "šuplje" priče leži i na članovima/cama mnogobrojnih organizacija i udruženja, barem u podjednakoj mjeri koliko i na onim nacionalističkim dijelovima društva koji u svemu tome vide štetnu i subverzivnu djelatnost stranih plaćenika usmjerenu isključivo protiv njihovog naroda.

Zbog toga je neophodno vrlo jasno i glasno reći da je izgradnja mira, po našem mišljenju, prioritet ovog društva, da smo spremni/e da budemo nosioci/nositeljke tog procesa, ne zato što nas neko spolja debelo plaća za to i govori nam na čemu treba da radimo, već zato što su naše lične životne istorije, na različite načine i sa različitim aspektima - ali uvijek presudno, obilježene ovdašnjim ratovima i nasiljem koje ih je pratilo.

Ako proširimo fokus sa Bosne i Hercegovine na širi region bivše Jugoslavije, a to je u ovoj vrsti sagledavanja situacije neophodno, vidjet ćemo da ni izvan granica BiH slika nije mnogo šarenija. Potpuni i čvrst mir danas ne postoji ni u Srbiji, ni na Kosovu, ni u Hrvatskoj, ni u Makedoniji ... I nijedna od nabrojanih zemalja/regiona neće biti takvo društvo dok zajedno sa ostalim susjednim

zemljama u regiji ne izabere izgradnju mira kao jedan od svojih prioriteta, jer tačke kao Vukovar, Gospić, Srebrenica, Sarajevo, Mostar, Foča, Štrpci, Peć, Priština, Skoplje, Tetovo... Beograd, međusobno su veoma blisko povezane i mnogo bliže od stvarne udaljenosti u kilometrima. To nisu samo mjesta na geografskoj karti, već i simboličke tačke bola i sramote ljudi sa ovih prostora. A naša društva moraju naučiti da se sa tim teškim bremenom nose mnogo bolje nego što to čine danas, zatrpavajući sopstvene zločine i produkujući nacionalne mitove koji nasilje počinjeno u naše ime smještaju negdje u nijemi međuprostor između preglasnih priča o našem "herojstvu" i vrlo tihih pominjanja žrtava, obično u stilu "pa bio je rat".

Rad na suočavanju sa prošlošću u BiH je posebno bolan i težak jer je polarizovanost bosansko-hercegovačkog društva danas vidljiva u svim domenima života, a posebno je izražena u odnosu na ratnu prošlost i budućnost (su)života u ovoj zemlji. Ona prožima gotovo sve nivoe života, a nastojanja i izgaranja onih koji žele da je prevaziđu gube se u opštoj kakofoniji političkih i idejnih koncepta koji su, po pravilu, gluhi za bilo šta osim sopstvenih ispraznih tirada.

Velika je odgovornost svih nas hoćemo li slegnuti ramenima i potonuti u opštu letargiju, prikrivenu simulacijom višeglasja i deklamovanjem navodno različitih koncepta naše budućnosti, ili ćemo nastaviti da insistiramo na "zauzimanju" javnog prostora za vrijednosti mira. Vrijednosti koje uzimaju u obzir svaku žrtvu, i svaku ličnu, ljudsku priču, jer potreba za time zaista postoji kod velikog broja običnih građana i građanki koji su spremni da u sebi odškrinu vratašca iza kojih leže, često dobro čuvane i zakatančene, proste ljudske priče koje nose gorak ukus rata, ali i veliki potencijal za mir i nenasilje. I kao što je ogromna društvena važnost u bavljenju pitanjem zločina i ratova, podjednako je velika i odgovornost za osnaživanje i ohrabrivanje tog mirovnog potencijala. Upravo priče običnih ljudi ogoljavaju i obesmišljavaju onu jezivo površnu priču o tome da su sve to radili "neki bolesni umovi". Biće da je problem malo veći i dublji i da seže i do onih koji sebe smatraju "najzdravijima". I blaženo neodgovornim za sve što je bilo i što jeste.

Riječi učesnika tribina

NERMIN KARADŽIĆ

Rođen 1970. godine u Sarajevu. U toku rata u BiH bio je pripadnik Armije BiH, a potom specijalnih jedinica MUP-a. Trenutno je nezaposlen.

Otkud ti u ratu? Kako ti je bilo, o čemu si razmišljao?

Kako sam ušao u rat? Mene je faktički rat zatekao u mojoj kući, na mom pragu. Poznato je da su pobjedile nacionalističke stranke u BiH, i pred sam rat se osećala ta neka ratna atmosfera. Međutim, ja te ratne atmosfere nisam bio uopšte svjestan, jer sam imao devetnaest godina, a znate kako je sa toliko godina, sasvim druge stvari su mi bile u glavi, nisam se uopšte bavio ozbiljnim stvarima. Kada su počela ratna dešavanja u Istočnoj Bosni, Višegrad, Drina, Foča, Bijeljina, ja sam sa svojim drugovima sjedio kući i gledali smo TV i govorili "Vidi ove gluposti, ne može se to nama u Sarajevu desiti." Nisam mogao da zamislim rat u Sarajevu, ko bio bio s jedne strane, ko bi bio s druge strane? Međutim, ubrzo granate su počele da padaju na Sarajevo. Pa i tada sam mislio valjda će sjesti neko, dogovoriti se, sve će se ovo smiriti, vrlo brzo će proći. Međutim, to nije bilo baš tako. Ubrzo sam postao svjestan da je Sarajevo u okruženju sa svih strana i da ne postoji nikakav način da se izađe ili uđe u njega. Što sam bio svjesniji šta se dešava, više me je to pogadalo i teže mi je bilo. Nisam mogao da biram da li ću da uzmem pušku ili neću, nego sam smatrao da je to moja dužnost i obaveza u tom momentu, pa sam to i uradio. U maju mjesecu '92. sam prvi put ranjen. Bio sam prisutan gotovo na svim linijama fronta u Sarajevu. U decembru '92, kada je pao jedan kvart opet sam bio ranjen, ovaj put dosta teško. Negde '94. godine sam nastojao na sve moguće načine da ostavim oružje i tražio sam sve načine da se oslobodim vojske. I to mi je pošlo za rukom, ali je kratko trajalo, možda par mjeseci, iz prostog razloga što ja više nisam mogao da živim nekim "civilnim" životom, nisam mogao da sjedim kući, da čekam neku humanitarnu pomoć, da se bu-

dim u 2-3 sata noću i idem da stojim u redu za vodu s kanisterima nekim, pa da tu vodu nosam. To mi je puno teže palo nego kad sam držao oružje. U vrijeme trajanja rata čitavo vrijeme sam proveo u okruženom gradu i iz njega sam izašao prvi put u avgustu 1995. godine.

Nermine, kako ti danas gledaš na svoje učesće u ratu i šta te je navelo da danas sediš s borcima koji su ratovali na različitim stranama?

Kao što sam rekao, ja nisam baš mogao da biram, međutim jako često sam ljut, a nemam odgovor na koga ja to treba da budem ljut. Ljut sam što sam dobar dio svoje mladosti negde izgubio. To je jedna ludorija. Ne dao Bog nikome da se to više desi. Dosta sam drugova izgubio u ratu. Nije mi danas jednostavno sresti majke tih svojih drugova i pozdraviti se s njima. Kad god ih sretnem one me grle, počnu plakati, vide svoje dijete u meni. Bavio sam se fudbalom, trenirao sam, bio sam navodno talenat, igrao sam za omladinsku reprezentaciju BiH, trebao potpisati prvi profesionalni ugovor. Međutim, ranjavanjem je sve to palo u vodu, svi ti moji dječjački snovi.

Mislim da sve ono što se desilo na ovim prostorima, nije nikome ništa dobro donijelo, sem nekim ratnim profiterima. Učestvujem u ovome jer mislim da je ovo jedna dobra stvar, koja može koliko toliko da doprinese nekoj boljoj i sigurnijoj budućnosti. Smatram da mi koji smo direktno učestvovali u ratnim sukobima najbolje znamo o kakvom se zlu radi i da trebamo otvoreno da govorimo o tome i da vidimo gdje leži odgovornost svih nas za to zlo koje nas je sve zadesilo.

Kako dalje?

Na mir gledam kao na našu zajedničku stvar. Mislim da je to dug i težak proces, na tome treba puno da radimo. Ne mislim da treba nešto da zatrpavamo, nismo se mi gadali šampitama, već granatama.

Za mene je mirovnjaštvo afirmiranje nekih vrednosti u društvu. Pravednosti. A pravednost je da SVI koji su počinili zločine odgovaraju za njih. Pravednost je i transparentnost sa nekim svojim političkim namerama, a ja mislim da nam toga fali. To su meni i vjerske i ljudske vrijednosti. Stvari koje se sada vrednuju u društvu su narkadne, pa ako želiš neku promenu normalno da ćeš imati belaj.

Ja sam sebi osim vjerskog pridodao još jedan identitet – mirovnjački. Suština o kojoj ja govorim stoji u jednom Kur'anskom ajetu koji kaže otprilike – postoje oni ljudi koji se mješaju i oni koji se osamljuju, pa su bolji oni koji se mješaju.

Mogu ja da kažem doviđenja ovom društvu i da odem negde izvan, u brda. Ali samo u brda. Ne mogu se ja u Sarajevu osamljivati, nemam prava na to. Ja sam još uvijek član društva i mo-

ram reagovati i konfrontirati se sa svojim okruženjem.

Tu je suština moja motivacije.

Koliko ja kao običan čovjek mogu da imam svoju priču? Zašto ja ne bih imao kredibilitet da to podijelim sa ljudima? Kritičkim osvrtom na svoj narod i svoju sredinu, ja dajem tu istu poruku i drugima – preispitajte se i vi! Ja sam spreman osuditi svoje, ali želim da i vi osudite svoje!

U suštini, to je jako dug i težak proces. Treba otvoreno razgovarati, treba razbijati predrasude koje postoje. Važno je da dajemo jedni drugima prostor, da tražimo taj prostor gdje možemo slobodno da izrazimo svoje mišljenje.

VOJO VUKOVIĆ

Rođen 1974. u Mostaru, čitav život proveo u Nevesinju. Završio je srednju mašinsku školu. U ratu je učestvovao kao pripadnik Vojske RS, 1992 – 1996. Oženjen, otac jednog deteta.

Moja motivacija za učesće u ratu

Da bih ovo dobro opisao potrebno mi je da se vratim malo unazad, u period pre samog izbivanja rata. U BiH su početkom 90-ih došle nacionalne stranke na vlast i ljudi su u njima prepoznali neke svoje identitete koje su im oni ponudili ili servirali. Odjednom je većina ljudi postala "nacionalno osvešćena". Takav sled događaja je brzo počeo da se uvlači u sve pore društva pa nije pošteđeo ni mlade u školama, posebno one iz ruralnih područja. Počela je nacionalna homogenizacija pa je odjednom postalo jako važno ko je Srbin, ko Musliman (kako se tada govorilo), ko Hrvat. I moj razred je, kao i mnogi drugi, bio nacionalno mešoviti tako da se već pomalo mogla osetiti ta nacionalna netrpeljivost. Ja sam sedeo sa drugom koji je Albanac, naši su se roditelji poznavali i imali smo dozu skepticizma prema tome i shvatali to kao zafrkanciju. Onda je došla 1991. godina i mi smo završili školu. Nisam nešto voleo tu školu, nisam razmišljao da idem dalje na neke više škole, zanimao me je samo R/N/R i te stvari našta su se maldi ložili. U septembru 1991. u Nevesinje su stigli neki rezervisti JNA, a iz-

vršena je i mobilizacija na teritoriji BiH tako da su i ljudi iz Nevesinja išli u rezervu, pretežno Srbi i nešto malo Bošnjaka. Većina nas mladih tada nije bila svesna šta će oni tu i na šta to može da izade. Zezali smo se sa tim nacionalizmom, ali je na obe strane bilo pojedinaca koji su "malo ozbiljnije" ušli u sve to.

Prvi šok doživio sam u januaru 1992. kada sam u Mostaru na ulicama video rezerviste i automobile u kojima su se vozili ljudi sa šahovnicama. Trznuo sam se kad sam sve to video, shvatio sam da se nešto ozbiljno dešava.

Onda i ja dobijam poziv za služenje vojnog roka, roditelji su me ubeđivali da to odgodim, rodbina iz Novog Sada me zvala da tamo dođem. Otišao sam ipak u vojsku potaknut direktnim iskustvima sa vojnicima (posebno iz CG) koji su nas maltretirali na ulici samo zbog našeg izgleda. Nisam želeo da napustim Nevesinje da ne bi ispalo "Mi branimo tvoje Nevesinje". Tako sam tada mislio. I slučaj sa pucanjem cisterne u Mostaru uticao je na mene. Osetio sam strah, velike količine izbeglica iz doline Neretve došlo je u Nevesinje. To je nekako emotivno uticalo na mene. Zavladała je neka panika oko toga. Dva i po meseca sam bio na aktivnoj obuci, a posle toga sam ostao u nekoj transformisanoj vojsci (kasnije VRS). Vraćam se u Nevesinje i nastavljam da služim vojni rok na položaju. Svašta mi se mota po glavi iz tog perioda, zbunjenost, strah ... Desio se i taj napad na Podveležje gde je poginulo dosta ljudi iz Nevesinja, video sam i neke formacije koje nit' su bile iz Nevesinja (neki Beli orlovi, šta ja znam), nit' su bili sa teritorije BiH, nit' su bili pod kontrolom bilo koje vojske. Već su bile uspostavljene linije fronta prema Mostaru, već je bilo izvršeno etničko čišćenje nesrpskog stanovništva.

Stupio sam u Nevesinjsku brigadu, a ubrzo su i te paravojne formacije nestale.

Ostao sam u vojsci jer nisam želeo da ostavim porodicu i prijatelje i jer sam smatrao da moja porodica neće biti sigurna. Ostao sam i da odbranim Nevesinje, da ne moram da bežim negde. Tako sam tada gledao – "de ću, šta ću, kuda ću?". Bio sam pravo tužan, nisam mogao da verujem da se sve tako odigrava, da su se pojedini ljudi pretvorili u zveri i kod ljudi koji su mislili drugačije postojao je veliki kolektivni strah od ljudi, nakiđenih bombama, koji su šenlačili po gradu.

To je ukratko neka motivacija, neko moje razmišljanje u to vreme. Sad imam mnoga pitanja u vezi svega toga.

Motivacija za učesće na tribinama i u izgradnji mira

Još u jeku rata, kad se nije znalo ni kad će stati, ni oće li stati, razmišljao sam o nekoj unutrašnjoj diverziji po pitanju rata, da skupimo neke progresivne snage i to zaustavimo. A razmišljao sam da takvi ljudi postoje i na drugoj strani. Čitava situacija posle rata mi se doimala klimavom. Odgovorni ljudi nisu imali ni vizije, ni hrabrosti da nešto pokušaju, da negde prosperiramo. Umesto toga svakoga dana tonemo u neku baru-

štinu, ako se može uopšte potonuti dublje. Čekali su se neki vozovi da nas pokupe u bolju budućnost, ali do toga nije došlo jer ljudi nisu bili spremni da se uključe u neke procese i iskoriste šanse koje su im se nudile. Uključio sam se u rad jedne organizacije u Nevesinju, i kroz ekološki rad sa djecom sa sve tri strane uvideo sam da se maldi ljudi mogu razmijeti jer imaju iste potrebe.

Nakon toga sam počeo da razmišljam o nečemu "većem", da te kontakte reflektujemo i u drugim sferama života. Preko prijatelja čuo sam za organizaciju koja radi na nenasilju, da povezuju ratnike sa sve tri strane da razgovaraju i podele svoje lične priče sa drugima. Našao sam se u svemu tome i mislim da je za mene jedno veliko olakšanje što sam imao priliku da govorim u nekoliko gradova, na tribinama i u medijima. Želeo sam da čujem i mišljenje drugih ljudi, sa drugih strana, prvenstveno od generacije koja je učestvovala u ratu, a zatim i od maldi ljudi kojima se serviraju priče na tri različita načina.

Mislim da je jako bitno da ljudi razmišljaju koji su to putevi ka trajnom miru. Većina ljudi nema predstavu ni priliku da razmišlja u tom pravcu jer su zatrpani nekim nebitnim i pogrešnim informacijama. Jedan od osnovnih preduslova je da se suočimo sa prošlošću, da ne zatrpavamo neke stvari (poput ratnih zločina, poput lične odgovornosti) jer se iz tog proteklog perioda moramo naučiti i izvući pouke o tome kakvi smo mi bili u svemu tome i koja je bila naša uloga. Moramo razbiti te predrasude i zablude koje nam ne daju (ili mi ne želimo da nam daju) da razmišljamo o sebi i o mnogobrojnim ljudima koji su stradali u ovom ratu, ma s' koje strane dolazili.

Ja svoju ličnu odgovornost vidim u tome što sam uzevši pušku doprineo da budem jedna karika u lancu nasilja koje nam se desilo u proteklom periodu.

MARKO MARTINIĆ

Rođen 1974. u Splitu, dragovoljac Hrvatske vojske od januara 1993. do augusta 1995. Bio je na terenima u zatarskom zaleđu i na području Grahova u Bosni i Hercegovini. Živi i radi u Splitu.

Koja je bila tvoja motivacija za odlazak u rat i priključenje Hrvatskoj vojsci?

Kad je sve počelo imao sam 17 godina i tada su me zanimalle stvari kao provod i zezancija.

1992. završavam srednju školu i nalazim se pred uobičajenim izborom da li raditi, studirati ili se priključiti Hrvatskoj vojsci zato što sam osjećao da mi je zemlja napadnuta. Najbolje sam to osjetio kad sam jednom prilikom trebao otići u Zagreb i trebalo je zaobići sve okupirane teritorije. Osjećao sam da je neka "strana" vojska zauzela komad teritorije moje zemlje i granatirala gradove u Hrvatskoj u kojima su civili ginuli.

Dugo sam negirao da mene u stvari rat dotiče, pogotovo kroz četvrti razred srednje škole. 1992. završio sam srednju školu i odjedanput sam bio u situaciji da moram shvatiti da me itekako dotiče.

Moja zadnja dilema je bila da li upisati fakultet samo da bi se izbjegla vojska, otići kod rodbine u Sloveniju ili otići u rat.

Moja motivacija za priključenje Hrvatskoj vojsci imala je nekoliko segmenata. Vojsku protiv koje se vodio rat doživljavao sam kao agresore, ali i zbog drugih stvari. Teška ekonomska situacija u obitelji, nemogućnost pronalaženja posla, a i sitne neugodnosti koje je obitelj doživljavala, po meni, zbog činjenice da iako smo Hrvati, nismo bili "tipični" Hrvati koji glasuju za HDZ i zaklinju se u šahovnicu i Tudmana.

Moja konačna odluka bila je da se prijavim u Hrvatsku vojsku imajući u vidu da bi baš ta odluka bila najkorisnija meni, obitelji i domovini.

Otišao sam u vojni odsjek da ubrzaju moj odlazak u HV što je više moguće.

Poslije toga je uslijedilo služenje vojnog roka i iako u sklopu toga nisam trebao biti izložen vojnim dejstvima, petog dana vojnog roka vojarna je granatirana "zvončićima" i tu prvi put direktno osjećam strahote rata.

Nakon završetka vojnog roka unovačen sam u 141. brigadu i odlazim u zaleđe Zadra. Tu provodim neko vrijeme na priličnoj "burnoj i zeznutoj" liniji bojišnice. Međutim, usprkos svemu nemam moralnih dvojbi zašto sam tu i zašto to radim jer sam mislio da radim pravu stvar u skladu s ovim prije što sam spomenuo. Nakon nekog vremena došlo je primirje, brigada je rasformirana i vratio sam se u normalan život bez ikakve griznje savjesti.

U osmom mjesecu 1995. ponovo sam unovačen u moju brigadu s kojom sam se našao na području Grahova u Bosni i Hercegovini.

Poziv sam prihvatio jer sam opet osjećao dužnost, ali se u isto vrijeme počeo javljati crv razdora u meni jer mi nije bilo jasno što ja radim u drugoj državi, mada sam s druge strane bio svjestan da je s pravne strane sve u redu zbog ugovora između Hrvatske i Bosne o međusobnoj podršci.

Ono što je meni najviše smetalo i što mi je bilo otrežnjavajuće u tom iskustvu je scena kada moja postrojba ulazi u sela koja su očito na brzinu napuštena. Postao sam svjestan da su ti ljudi napustili svoje domove zbog straha od onoga što ja predstavljam. Već tada mi se javio utisak da vršimo etničko čišćenje koje, po meni, ne može opravdati činjenica da je srpska vojska to radila po Hrvatskoj. U tom momentu kad sam bio tamo, ja nisam znao mnogo o Grahovu i okolici, tko tamo živi i tko je

živio, ali sam o tome doznao par godina nakon svega toga kroz razgovore s upućenijim ljudima.

Tada mi je potvrđeno da se radilo o srpskom stanovništvu i to mi je još pojačalo taj moj osjećaj da sam sudjelovao u nečemu što se jedino moglo nazvati etničkim čišćenjem. Promišljajući tu ulogu onda i sada, osjećam da sam bio agresor i nikako nisam ponosan na tu ulogu.

Koja je tvoja motivacija da se uključiš u ovu aktivnost i da radiš na izgradnji mira?

Motivacija mi dolazi iz promišljanja te moje uloge u ratu, te zašto sam uopće u rat otišao. Najjednostavnije, savjest i moja građanska odgovornost za društvo u kojem živim mi nalažu da radim to što radim i da osudim svaki militarizam i svako nasilje u rješavanju bilo kakvih sukoba.

Moj mirovni angažman očituje se kroz dva nivoa. Na jednom nivou kroz rad u udruzi za direktnu zaštitu ljudskih prava i građanskih sloboda pomažem i radim s ljudima koji su na bilo koji način pogođeni ratom sa pravne strane. Na drugom nivou kroz ostale projekte u koje sam uključen kao i kroz svakodnevni život i osobni primjer pokušavam pomoći svima kojima mogu i borim se protiv atmosfere pune mržnje, predrasuda koja vlada u našim društvima.

Neka moja osnovna ideja vodilja rada na oba nivoa bi bila rad na poništavanju svih nasilja i diskriminacija koje su iz rata proizašle.

Želim raditi sve što je u mojoj moći da do rata ne dođe, jer kad dođe vrijeme da se uzimaju puške onda je već gotovo.

Jako mi je važno što se prošlog rata tiče, osuditi sve ratne i zločine počinjene od strane Hrvatske vojske kojoj sam i sam pripadao.

Ne želim nositi stigmę bivšeg pripadnika HV-a, i pripadnika hrvatskog naroda u čije ime je činen ratni zločin, a da isti nije osuđen od tog naroda, nego su oni koji su ih činili od većine doživljavani kao branitelji zemlje po principu da je u ratu sve dopušteno pa i ubijanje žena i djece samo zato što su drugi i drugačiji zbog pripadnosti nekom drugom narodu.

AMER DELIĆ

Rođen u Zavidovićima gdje i sada živi i radi. Pripadnik Armije Bosne i Hercegovine od 1992. – 1995.

Koja je bila tvoja motivacija za odlazak u rat i priključenje Armiji BiH?

Rođen sam u Zavidovićima gdje sam završio osnovnu i srednju školu. Početak rata sam dočekao u Sarajevu kao student prve godine ekonomskog fakulteta. Uslijed martovskih dešavanja na poziv roditelja vratio sam se iz Sarajeva u Zavidoviće gdje zatičem situaciju koja me uveliko iznenađuje. Uvidio sam da su komšije srpske nacionalnosti većinom napustile grad. Organizuju se kvartovske straže i patrole, čemu se i ja pridružujem. Počeli su napadi na istočnu Bosnu, Sarajevo, što u meni budi patriotska osjećanja i motiv da se moram uhvatiti puške.

S početkom granatiranja grada i rasplamsavanjem borbenih dejstava na prilazima grada, raste u meni bijes i strah zbog egzistencije moje porodice što kulminira s tim da se prijavljujem za odlazak na prvu borbenu liniju. Pošto nisam odslužio JNA i nisam bio obučen za borbena dejstva "odradio" sam svega nekoliko smjena, da bih potom, na svoj zahtjev bio poslan u nastavno regrutni centar u Zenicu.

Nakon obuke upućen sam u jedinicu opštinskog štaba odbrane odred "Rujnica – Mečevići" gdje ostajem do početka sukoba između Armije BiH i HVO-a. Tada dobivam prekomandu u 318. brdsku brigadu i aktivno učestvujem u svim odbrambenim i ofanzivnim zadacima na širem zavidovičkom ratištu (Dubravica, Vožuća, Ozren). Sve to traje do dejtonskog sporazuma nakon čega se demobilisem.

Koja je tvoja motivacija da se uključiš u ovu aktivnost i da radiš na izgradnji mira?

Kao direktan učesnik rata, uvidio sam pogubnost stradanja vojnika i već tada u meni se javlja želja da se sretnem sa "drugom stranom" što mi se i ostvarilo u novembru 1993. godine kada sam imao nekoliko kontakata sa vojnicima Vojske Republike Srpske. Poslije 1995. godine također sam imao priliku, ali ovaj put sa zarobljenim vojnicima. Osjetio sam njihove strahove i pokušao sebe da zamislim u toj situaciji. Tada uvidam svu besmislenost ratovanja i osjećam utjecaj "više politike" i predrasuda na život običnog čovjeka.

Danas devet godina poslije, uspomene su još jako žive i iz silnih patnji i stradanja crpim energiju i motivaciju za rad i trasiranje puta ka trajnom miru. Jaz je dubok i problemi su veliki, ali nemamo alternativu.

Nasilje na ovim prostorima ništa ne rješava. Moramo se jasno suočiti sa prošlošću, istrajati u kažnjavanju ratnih zločinaca, jednom zauvijek završiti sa predrasudama i stereotipnim temama o nasilju na ovim prostorima kao o nečemu normalnom što se periodično dešava. Treba udružiti snage i reći: STOP NASILJU, MRŽNJI I PRIMITIVIZMU!

NOVICA KOSTIĆ

Rođen u selu Dobrovišu, opština Vlasotince, 1960. godine. Učesnik oružanih sukoba od 17.8.1991. u Hrvatskoj, kao rezervista bivše JNA. Trenutno u penziji.

Otkud ti u ratu? Kako ti je tamo bilo?

Otkud ja u ratu? Pitanje koje me muči, na koje tražim odgovor sam od sebe! Imao sam trideset godina, bio pun snage, pun volje za radom, volje za životom, pun ljubavi prema svima, ali nažalost tada nisam mogao da prepoznam: zloupotrebu medija koji su nam ispirali mozak i, nažalost, šta nam se sprema počev od budućih ratnih profitera, do svetskih moćnika i poludelih, bolesnih umova nekih političara.

Kao građanin te bivše tadašnje SFRJ smatrao sam da je to moja država i da je moja obaveza da joj budem lojalan i imam obavezu da branim njen suverenitet i teritorijalni integritet, za šta sam dao i zakletvu. To je proizvod tog mog poštenog rada i odnosa prema društvu, a u to vreme ja sam poštovao sve zakone, pa sam se tako i odazvao pozivu mobilizacije, ne znajući ni gde ni zašto idem. Niko svestan nije želeo to najveće zlo čovečanstva, pa ni ja, koji ne spadam u tu vrstu takvih patriota, ali eto, ne znam kako, upao sam u tu zamku odakle nije bilo mogućnosti izlaza sve dok nisam bio teško ranjen. Možda nisam razmišljao, možda nisam ništa pokušao da uradim pre da ne dođe do toga. Sigurno sam razmišljao 'Daleko je to i šta se to mene tiče', ali kad su me mobilisali bilo je kasno.

Ne znam da li je to moja sreća ili nesreća, ali nisam imao dug period ratovanja, jer sam ubrzo bio ranjen i prebačen u bolnicu.

Kako ti gledaš danas na svoje učešće u ratu i na rat uopšte? Koja je tvoja motivacija da sada sediš ovde?

Na svoje učešće u ratu gledam kao na učešće u jednom velikom zlu. Pa zato imam strašno jaku motivaciju da učestvujem na ovakvim tribinama. Kada sam u ratu bio ranjen, ne znam šta mi je u toku perioda lečenja bilo teže, da li moje rane ili rane one naše dece koja su po tim krevetima ležala, momci koji su izgleda tada bili teret i druš-

tvu i porodicama. Još tada sam se pitao ima li na ovoj zemlji neki čovek koji može da zaustavi ovakva zla. Kada sam 2000. imao reamputaciju moje leve noge, samo dva sata posle moje operacije došla je jedna medicinska sestra i rekla mi da u hodniku leži jedan pripadnik MUP-a sa moje južne Srbije, iz Vranja, koji je ostao bez noge tako kao ja... Taj susret pogleda, kad je on gledao mene na štakama, kako stojim bez jedne noge, njegov pogled mi je govorio Zašto ovo? To je moja motivacija zašto sam ovde danas.

Imam i strašnu potrebu da razgovaram sa ljudima koji su bili sa druge strane kako bih pokušao razumeti šta nam se i zašto dogodio ovakav oblik nasilja, otkud tolika mržnja među ljudima koji žive na istim prostorima i govore isti jezik.

Strašno bih želeo da razgovaram otvoreno o svim dešavanjima kako bismo uvideli gde su te greške, na koji način možemo i na koga da utičemo da se ovakva ludila više nikad i nigde ne ponove.

Ne tražimo krivce, već hoćemo da vidimo možemo li normalno da razgovaramo

Imao sam strašnu potrebu da razgovaram sa ljudima sa one strane, da vidim šta nas je to snašlo, gde se nismo razumeli. Kako to da smo živeli na istim prostorima, govorili istim jezikom, a nismo našli taj zajednički jezik?

Kao čovek koji je lično mnogo propatio od posledica tog zajedničkog ludila, jer sam pre svega naneo zlo svojoj porodici koja je trpela stresove od svoje mobilizacije, preko teškog ranjavanja, do poslednje operacije, ne samo da imam motivaciju već i obavezu da se borim protiv ovakvog zla. Boriću se za mir svim sredstvima dok sam živ, to mi je obaveza ne samo motivacija!

Kako vidiš mir i šta je za njega potrebno? Šta očekuješ i želiš da se menja u tvojoj sredini?

Trebamo prvo otvoreno razgovarati. Treba biti hrabar i sesti ovde, a treba biti podjednako hrabar i sesti tu u publiku. Treba prepoznati i znati šta je rat, nije rat samo oružani sukob. Imamo mi prvo jedan opasan medijski rat, propagandni rat.

Treba znati da je rat najveće zlo čovečanstva. Rat, samo tri slova koja stavljaju čoveka iza životinje, jer životinja ubija da bi preživela, a čovek ubija i telo i dušu. Treba sesti, razgovarati, ne zaboravljati, ne mnogo praštati, ali moramo biti tolerantniji, poštovati druge da bismo mi bili poštovani.

Mislim da svojim učešćem na ovakvoj tribini, pogotovu u svojoj sredini, dosta toga menjam. Menjam se prvo ja. Treba shvatiti svoju odgovornost. Šta to mi nismo preduzeli pre devedesete? Možda ne bismo zaustavili ratove, ali možda ne bi bilo toliko nasilja, možda ne bi bilo dovoljno mržnje, možda ne bi stradalo dovoljno nevinih ljudi.

DŽEVAD BUDIMLIĆ

Rođen 1963. godine u Sisku.

Dragovoljac Hrvatske vojske od 1991. do 1995. godine. Oženjen, otac dvoje dece, živi i radi u Sisku.

Koja je bila tvoja motivacija za odlazak u rat?

Prije rata, bio sam zaposlen u Željezari Sisak koja je tada imala 12 – 13 tisuća zaposlenih radnika. Stanovništvo moga grada je bilo takvo da su bile zastupljene sve tri nacionalnosti, bilo je Bošnjaka, Hrvata i Srba. U samoj željezari bilo je oko 70% ljudi srpske i bošnjačke nacionalnosti, a ostalo su bili Hrvati. U mojoj sredini su živjela sva tri naroda.

Dešavanjima u Sloveniji neka se euforija i kod nas stvarala, osjećalo se da bi se moglo nešto prenijeti u Hrvatsku. Euforija je dolazila iz toga što su pojedini ljudi, na primjer iz moje ulice, počeli nestajati, seliti se preko noći. U mojoj firmi bilo je sve manje i manje ljudi srpske nacionalnosti, tako da su se i ljudi na ulici grupisali. Euforija je postajala sve jača i jača kada je JNA počela napuštati Sloveniju i prelaziti na teritoriju Hrvatske. Preko Hrvatskog teritorija dovlačila se masovna tehnika tako da se tada već naziralo neko konfliktno stanje. Ja sam osjećao nemir i nisam mogao vjerovati da bi to sve moglo završiti na dobar način. U sam rat sam se uključio kada su počela prva granatiranja moga naselja. Prijavio sam se dragovoljno, imao sam tada jedno dijete i suprugu. Otišao sam na liniju, linija razgraničenja je tada bila udaljena negdje oko tri kilometra od moga naselja. To je krenulo s onom "balvan revolucijom", oni su tu napravili crtu.

U ratu sam ostao do kraja 1995. godine kada sam ranjen. Tada je i prestalo moje ratno djelovanje. Izašao sam iz rata i tada sam umirovljen.

Iz početka sam bio gnjevan i ljut zato što su sve to bili ljudi koji su bili iz moje sredine, koji su radili skupa sa mnom. Dijelili smo prije toga dobro i zlo, odlazili smo na radne akcije, bilo je tu i starijih ljudi, u biti poznavali smo se. Moje naselje brojilo je oko 12 000 stanovnika tako da smo mi poznavali jedni druge. To me ubijalo jer sam znao da nisu više ni u firmi, da nisu više u svojim stanicama nego su otišli "preko". Znao sam tko je tamo i ispočetka nisam mogao vjerovati. Neki se bijes u meni javljao prema svemu tome i pitao sam se što je svrha toga, što je nama falilo, zbog čega sad netko da to napravi, zbog čega sad da dode do toga da se razdvajamo. Najviše sam bijesa osjećao kad su granate počele padati na tu željezaru i na to

moje naselje, onda je nešto puklo u meni i ja sam odlučio da uzmem pušku, prijavio sam se dobrovoljno i otišao na front. Što se mene ticalo, dobro je bilo sve dok sam branio svoj dom i dok sam bio u Sisku, problem je nastao kad je moja formacija počela mijenjati mjesta kad smo počeli odlaziti na južno bojište, u Slavoniju. Bio sam odvojen od kuće, znači nisam više branio ni kuću i vani sam bio po dva – tri mjeseca i nisam bio u kontaktu s obitelji. Tad se u stvari počelo nešto psihički u meni lomiti i pitao sam se gdje sam sad, što je s mojom, da li mi je ovo trebalo ili nije, zašto nisam napustio sve to i otišao nekud van. To me psihički puno slomilo. Najviše me slomilo kad sam izašao iz rata, mislim da su mi zadnje dvije tri godine poslije rata bile gori period nego sam rat. Meni i mojoj obitelji što je proživljavala sve sa mnom.

Koja je tvoja motivacija da se uključiš u ovu aktivnost i da radiš na izgradnji mira?

Postao sam svjestan lične odgovornosti koju nosimo i imamo svi mi za ono što se desilo na ovim prostorima. Netko manje, netko više. Ja kad gledam tamo kod nas, svatko je na neki način, ili šutnjom ili netolerantnošću pridonio tome što se desilo u našim društvima. Teško je doći do neke tolerancije s obzirom da je bilo toliko gadosti u ovom ratu i da je teško očekivati da ljudi zaborave neke stvari. I ne treba ih zaboraviti, moramo iskreno o njima pričati. Trebamo biti tolerantniji jedni prema drugima, ako ne zbog nas, onda zbog naše djece i djece koja će doći, da im se ne dogodi ono što se dogodilo nama. Po meni je bitno pričati istinu o ratu. Kakva je ona prava istina mnogo mi je važnije nego ono što ja čitam u knjigama svoga djeteta koje uči povijest, a svatko piše povijest na svoj način. Meni je bitno da ja svom djetetu ipak kažem da povijest nije takva kakva je napisana, barem nije iskreno napisana onakva kakva je bila. To mi je bit svega.

Samim ovim što mi radimo mislim da možemo uticati na ljude u svojoj sredini. Svjestan sam da i o meni samom puno ovisi kakva će biti sredina i društvo u kojem živim i želim raditi na tome. Ako ja pokušam nešto sam napraviti u svome kvartu, nekim ljudima pokušati prenijeti da se nalazim sa ljudima sa druge strane, razmjenjujem informacije što se tiče nestalih kao i informacije o miniranim terenima, možda će to nekog motivirati da i sam nešto napravi da proba pokrenuti neke stvari. Ako ljudi sa sviju strana počnu komunicirati to je za dobrobit svih nas jer kad dijete ili bilo koja osoba sa bilo koje strane sada, 10 godina nakon rata, naleti na minu nije to je tragedija koja ne poznaje nacionalnost. Dok god budemo šutjeli i ne budemo spremni da iznesemo istinu o takvim stvarima, da kažemo ono što znamo javno i iskreno, ja mislim da će ovaj rat i dalje trajati.

Mislim da je potrebno razgovarati i mislim da je ovo što mi radimo dobro i jedan put, ali mislim da možemo puno više toga svi mi napraviti i za sebe i za druge. Ne može meni biti dobro, ako je moj susjed pored mene i njemu nije dobro. Ne mogu se osjećati dobro ako i njemu nije dobro barem donekle kao i meni. Ja od toga krećem.

O TRIBINAMA

percipiran i da se na njega treba gledati na takav način.

Vidim i čujem jako često govor mržnje koji je prisutan da se narodi, ljudi i pojedinci zovu pogrdnim imenima zato što pripadaju određenoj naciji. Kao čovjek koji teži vjerskom identitetu ne mogu opravdati neke neljudske stvari koje su se dešavale i govor mržnje koji je prisutan. Ono što mogu učiniti je da to osudim.

Pitanja koja su uslijedila dobro pokazuju koliko je način razmišljanja još uvijek duboko ukopan u predrasude i nemogućnost sagledavanja odgovornosti vlastite strane, ali i opća mjesta u priči o ratu i prošlosti u čitavoj Bosni, pa je tako učesnik iz Sarajeva dobio pitanje o tome da li smatra da je granata koja je ispaljena na Markale došla sa srpskih položaja ili je ispaljena sa druge strane kao opstrukcija potpisivanju mirovnog sporazuma, u Lisabonu, a učesnik iz Splita je pitanje smatra li da je JNA bila agresorska armija u Hrvatskoj bez obzira što je tada imala zadatak da po ustavu štiti tadašnju Jugoslaviju.

Svim učesnicima bilo je postavljeno pitanje da li su sami prisustvovali i vidjeli kako je počinjen neki ratni zločin i u slučaju da jesu, da li bi svjedočili na tribunalu u Haagu, na što su oni odgovorili da nisu prisustvovali činjenju ni jednog ratnog zločina, ali su se svi složili, da jesu, da bi svjedočili na haaškom tribunalu.

Tribina je završila aplauzom učesnicima, a veliku vrijednost ove tribine vidimo u tome što su, po završetku tribine, ljudi prilazili učesnicima i imali potrebu s njima pričati i s njima dijeliti svoje teške priče i dileme vezane za ratna događanja. Učesniku iz Sarajeva prišli su neki ljudi iz Nevesinja i imali potrebu pričati o tome da su neki od njih pucali na Sarajevo.

Jako nam je drago što je ova tribina napravljena i nadamo se da je kod nekih ljudi otvorila neke druge perspektive promišljanja o vlastitoj odgovornosti za nasilje iz prošlosti i postojeće diskriminacije u našim društvima podržane od raznih centara moći. Ali, i to je pomak...

TRIBINA "4 POGLEDA" iz moga ugla

Boris AVRAM
LOKALNI ORGANIZATOR TRIBINE U NEVESINJU

Ideja održavanja tribine "Četiri pogleda – od prošlosti otkud ja u ratu? ka budućnosti kako ka trajnom miru?" u Nevesinju javila se manje više iz potrebe, ili čak iz neophodnosti koju sam prepoznao, da se čuje priča sa druge "strane", priča

Tribina u Nevesinju

Prva u ovom ciklusu bosanskohercegovačkih tribina "Četiri pogleda: od prošlosti – ja u ratu, ka budućnosti – kako ka trajnom miru" održana je 19. 11. 2004. godine u prostorijama Skupštine opštine Nevesinje.

Na tribini su učestvovali: Novica Kostić iz Vlasotinca, Nermin Karačić iz Sarajeva, Marko Martinić iz Splita i Vojo Vuković iz Nevesinja. Moderatorica tribine bila je Katarina Miličević iz Kragujevca.

Gotovo deceniju nakon završetka ratnih događanja, u lošoj ekonomskoj situaciji koja pogada većinu ljudi u ovom gradu koji su faktički osuđeni na borbu za голу egzistenciju i ukopanim pozicijama nacionalističkih struja na vlasti, na prvi pogled se čini kao da nema baš puno prostora za otvaranje i preispitivanje priče o ratu i svemu onome što se događalo u bliskoj prošlosti.

Bilo nam je to važno i s obzirom na naše nastojanje i strategiju da idemo i u male, zatvorene sredine gdje, po pravilu, ima veoma malo aktivnosti, posebno onih mirovnih.

U prvom dijelu tribine govorili su ljudi koji nose iskustvo učešća u ratu o razlozima koji su ih naveli da uzmu puške u ruke, ali i tome kako vide mir uz jasnu poruku propitivanja vlastite odgovornosti za stanje u našim društvima onda i sada, a koja ne poziva na nova nasilja, ratove i mržnje.

Pomalo smo se pribijavali hoće li itko doći na tribinu, budući da se tek 5 – 10 minuta prije početka tribine sala počela puniti. U publici su većinom bili mladi ljudi koji su se s učesnicima mogli identificirati po godinama i učešću u ratu, ali isto tako bilo je i ljudi srednjih godina i stari-

jih, kojima je zajedničko to što je većina njih i sama nosila pušku tokom rata.

Jako nam je žao da se nije pojavio nitko iz gradskih vlasti niti iz boračkih udruženja, mada smo ih pozvali i očekivali.

Za vrijeme trajanja tribine činilo se kao da nitko u publici ne trepće, svi su pozorno slušali što je cijeloj priči davalo dodatnu težinu. Kao da su ljudi u publici bili zatečeni nivoom priče učesnika koji su propitivanjem vlastite odgovornosti, kritikom postojećeg stanja i spremnosti da osude zločine počinjene u "njihovo ime" tog trenutka "začakali" postojeće predrasude o onim tamo "drugima".

U drugom dijelu tribine publika je imala priliku postavljati pitanja učesnicima i davati svoje komentare.

Pitanja je bilo mnogo manje nego što smo očekivali, a prvo pitanje, uz pohvalu ideji i inicijativi bilo je: *Na kome je odgovornost za to što se u ratu događalo?*

U odgovoru na ovo pitanje učesnici su se osvrtni na vlastitu odgovornost koju nose kao bivši učesnici rata a jedan od učesnika je rekao:

Kada dode do rata to je faza koja se teško može promijeniti, to je već nešto šta je gotova stvar. Ja jesam bio mlad, nisam bio svjestan ni političke situacije, ni onoga što se dešava. Nije to razlog da se ja nešto pravdam za ono što se desilo. Svoju odgovornost vidim u tome što radim da ne dode do toga i ja je prepoznajem na jako puno nivoa. Da jasno i glasno kažem drugovima, prije svega svojoj porodici i ljudima oko mene da čovjek koji je ubijao srpske civile u Sarajevu nije nikakav heroj nego zločinac i da tako treba biti

onog drugog i drugačijeg. Da se zadovolji jedna ljudska radoznalost, zainteresovanost ali i briga za onog sa druge strane i na taj način stvore preduслови za jedna nova približavanja i zbližavanja među ljudima.

Nevesinje kao jednonacionalna sredina, sredina u kojoj se naročito nakon ratnih dešavanja može čuti samo jedna priča, samo jedno mišljenje, samo jedna slika i viđenje minulih dešavanja, po prvi put je bila suočena sa javnom tribinom kao pokušajem stvaranja prostora prije svih običnim ljudima, da čuju ali i da kažu nešto drugo i drugačije. Meni lično kao čovjeku i kao nekome ko pokušava da osvjesti i potakne ostale na ove procese teško padaju mnoge stvari koje sam u prilici da čujem. Nažalost u ovome djelu države u kojoj živim, radeći sam par puta bio uzdrman i pogođen razmišljanjima pojedinih ljudi po pitanju nekih zločina i svega onoga što se dešavalo, a što je činjeno u ime nekog naroda.

Upravo u tome vidim važnost ovakvog projekta. Vrijednost je takode u pokušaju izgradnje mostova komunikacije, izgradnje povjerenja, uvažavanja različitosti, izgradnje obala koje će ubrzo doživjeti korake povratka svih onih koji žele da se vrate i žive zajedno na ovim prostorima.

Sama tribina, koliko lijepa u svojoj neposrednosti, toliko je bila i meni jako važna, bitna, sa svim onim što se čulo od strane učesnika ali naročito, i iznad svega, načinom na koji je publika primila učesnike i kontaktom, interakcijom koji je ostvaren nakon same tribine.

Naravno da ovu našu tribinu treba posmatrati isključivo kao skroman prvi korak na putu izgradnje mira i suočavanja sa prošlošću.

Nadam se da ćemo svi skupa nastaviti priču o ratu, nastaviti sa preispitivanjem i postavljanjem pitanja kako drugima tako i sebi.

Razmišljam o svom svakodnevnom djelovanju, dosadašnjem i budućem kontekstu izgradnje mira. Kao prioritetan proces vidim rad na sebi – gdje sam ja u svemu ovome, gdje je moja odgovornost za zbivanja oko mene, šta ja činim da stvari promjenim.

Upravo kao što je i rat bio tužna pozornica u kome je svako od nas igrao određenu ulogu, tako je i izgradnja mira nešto u čemu svaki pojedinac/ka treba da preuzme dio odgovornosti na sebe i svojim aktivnim djelovanjem doprinese njegovom ostvarivanju.

Boris Avram
Info Centar Nevesinje

Tribina u Gornjem Vakufu – Uskoplju

Druga tribina u ovom ciklusu bosanskohercegovačkih tribina održana je u Gornjem Vakufu – Uskoplju, 30. 11. u zgradi pošte (HPT).

Gornji Vakuf – Uskoplje je i nakon 9 godina poslije rata još uvijek podijeljen grad u kojem jedna ulica dijeli grad, a time i dva naroda. Iako je formalno 2002. godine vlast ujedinjena, još uvijek postoje dvije škole, dva doma zdravlja, dvije pošte i ljudi rijetko prelaze s jedne na drugu stranu ulice. Rat koji je kiptio između Bošnjaka i Hrvata donio je mnogo boli jednima i drugima i ona se osjeti, kao da progovara iz zidova tog malog gradića u srednjoj Bosni.

Ipak, postoje ljudi u tom gradu, koji se odupiru glasovima onih, duboko ušuškanih u svojim pozicijama koje im je omogućila takva situacija i koji ih upozoravaju da još nije došlo vrijeme za izgradnju mira. Oni ipak rade da tako ne bude i sitnim koracima grade prostor da se o ratu, patnjama i zaleđenim predrasudama koje su iz njega proizašle progovori. Smatramo da je jedan sitni, ali vrijedan i važan korak bilo i održavanje ove tribine "Četiri pogleda" onih koji su međusobno ratovali jedni protiv drugih, ali su sjeli zajedno da iskreno pričaju o svom ulasku u rat, ali i prevazilaženju svih ratova koji se još uvijek vode na ovim prostorima, a to su ratovi predrasuda, mržnje i diskriminacije.

Na tribini su učestvovali: Nermin Karačić iz Sarajeva, Dževad Budimlić iz Siska, Vojo Vuković iz Nevesinja i Marko Martinić iz Splita. Moderatorica tribine bila je Sanja Deanković iz Splita.

Posjećenost tribine sve nas je iznenadila, u sa-

li je bilo prisutno 60-ak ljudi.

Sala u zgradi pošte bila je puna mladih i starijih ljudi koji su ih došli čuti i možda dobiti poticaj i inspiraciju da i oni svoju priču jednom ispričaju onome sa druge strane ulice.

Žao nam je što nije bilo više ljudi hrvatske nacionalnosti, ali nam je drago što su neki ipak došli i time dali konkretan doprinos makar simboličkom ukidanju te linije podjele. To je donekle ublaženo iscrpnim i kvalitetnim prilogom na TV Kiss koja je ujedno i najgledanija televizija među tom populacijom.

Nakon završenog prvog dijela tribine gdje su učesnici iznijeli svoje priče kako ih je zadesio rat i svoje vizije građenja mira, uslijedila je čitava minuta bolne tišine prije prvog komentara:

Nemam pitanja, ali upućujem svoje čestitke organizatorima ove tribine. Imam zabrinutost zbog mladih ljudi kod kojih se pojavljuje nacionalni naboj koji skoro prelazi u ratnički. Ja bih organizatorima tribine, a i vama momci uputio da ovakve tribine i ovakve razgovore spustimo u škole, radnicima s djecom, na tome treba poraditi...

S obzirom na ustaljeni šablon koji je nametnut u našim društvima da oni koji diraju i pokušavaju preispitati odgovornost za rat i zločine vlastite strane obično bivaju okarakterizirani kao "neprijatelji", zanimljiva su bila i pitanja postavljena učesnicima:

Da li se vi osjećate kao izdajice svojih nacija pošto sjedite tu s nekim "balijama", "četnicima", "ustašama", nebitno. Kakav je vaš osjećaj u vezi s tim?

Evo nekih od odgovora:

Ja se uopće ne osjećam izdajnikom svog naroda, jer kako neko reče bio sam 1470 dana na položaju čuvao svoj grad i nisam četnik. Nisam se nikad tako osjećao i mislim da je ovo što radim prava stvar za mene i za moj narod.

...
Teško mi, barem u Sarajevu, netko može reći da sam izdajica svog naroda, bar oni koji me znaju. Od onih koji me ne znaju nailazim na neke kritike. To je moje mišljenje i ako sam pogriješio ja sam pogriješio, nije narod pogriješio. Bitno mi je napomenuti da dobar Bošnjak nije onaj koji mrzi druge i čini nasilje drugima ma kakve mu stvari iz sredine dolazile. Ja za to imam argumentaciju u vjeri.

...
Svjestan sam da me neki doživljavaju kao izdajicu, ja se tako ne osjećam jer ovo što sada radim, radim zato da bi moja zemlja bila neko bolje mjesto. Konkretno ja radim na tome. Oni koji me tako doživljavaju šta oni rade na tome?

Učesnicima je bilo upućeno pitanje i što je za njih patriotizam.

Za mene je patriotizam raditi nešto za dobrobit moje sredine i moje zajednice bez obzira o kome se radilo, ja želim biti društveno korisna osoba bez obzira o kome se radilo. Za mene patriotizam uključuje i ljubav prema domovini, ali da sam i koristan član svoga društva.

...
Patriotizam se u našim krajevima doživljava kad si spreman umrijeti za svoju domovinu, ja bih radije da sam spreman živjeti za nju...

...
Ako sam bio dobar patriota kada sam uzeo pušku u ruku i ovo danas što radim, što mi pokušavamo raditi i to mi je vid dobrog što činim za svoju zemlju, kad ne mogu u svojoj Hrvatskoj doći do jedne ovakve tribine. Možda će netko reći odvažili su se i otišli u drugu državu da bi pokušali nešto kad već nisu mogli ovdje. Mislim da će do toga doći i u Hrvatskoj i to je jedan vid mog patriotizma.

Nakon brojnih pitanja upućenih svakom učesniku ponaosob, postavljeno je i pitanje organizatorima zašto nismo osigurali nekoga od pripadnika HVO-a jer je za područje Gornjeg Vakufa – Uskoplja bitan sukob između Hrvata i Bošnjaka. Vidimo to kao primjedbku koja definitivno stoji, ali kroz kontakte koji smo imali nismo uspjeli doći do nekoga iz HVO-a tko bi bio spreman progovoriti o svom učešću u ratu, što definitivno ne znači da takvih ljudi nema. Da li je to zbog unutrašnjih borbi i ratova ili zbog pritiska sredine možemo samo nagađati, ali odgovornost da napravimo korake za otvaranje, preispitivanje i promišljanje priče o prošlosti i korake ka miru leži na svima nama, jer mi na tome ne želimo raditi sami.

Na tom putu nas svakako ohrabruju reakcije ljudi iz publike koji su svoja viđenja ove tribine i njene korisnosti za njihovu sredinu izrazili kroz svoje komentare u "kutiji utisaka".

Tribina u Gornjem Vakufu–Uskoplju

Jasminka DRINO-KIRLIĆ
Anita GRABNER
LOKALNE ORGANIZATORKE TRIBINE
U GORNJEM VAKUFU-USKOPLJU

Tribina "Četiri pogleda: od prošlosti – ja u ratu, ka budućnosti – kako ka trajnom miru?" održana u Gornjem Vakufu–Uskoplju pokazala je zainteresiranost ljudi za teme koje otvaraju bolne probleme iz prošlosti, još netaknute u ovoj sredini.

Gornji Vakuf–Uskoplje je sredina u kojoj se izbjegavaju teme suočavanja sa prošlošću: bili smo u ratu, učestvovali u njemu na svoj način kao ratnici ili oni koji su osluškivali rat u podrumima brinući o porodicama i onima koji ratuju; sad je gotovo, važno je da ne pucamo, da nema straha za živote najdražih, zašto otvarati teme koje treba zaboravljati, okrenimo se budućnosti...to su priče koje slušamo svakodnevno i brinemo šta ćemo sa toliko pokrivenih istina, šta ćemo sa onima koji su ratovali a mi ništa ne znamo o njima, kako im je kad ostanu sami, kako se osjećaju, imaju li potrebu da pričaju, trebaju li nekoga ko će ih slušati ...

pitanja, pitanja, pitanja.

Dvije godine su CNA i Omladinski centar po-

kušavali organizirati tribinu Četiri pogleda. Nije bilo vrijeme? Kad je vrijeme?

Naučeni da je strpljenje jedina strategija uspjeha u ovakvim zajednicama, strpljivo smo radili na pripremama za održavanje tribine.

I uspjeli. Puna sala ljudi (a tako smo brinuli hoće li iko doći) svih godina, mladi, njihovi roditelji, bivši ratnici, mnogo žena.

I muk u sali. Ide priča. Govore Nermin, Vojo, Marko, Dževad. Slike ratne, emocije, strah, mladost zbunjena. Sjede pred nama ljudi koji su odlučili progovoriti sasvim javno o svojim iskustvima, o svojim odlukama da učine nešto, da ne čekaju da drugi progovore o onom što su doživjeli i proživjeli. Da progovore o patriotizmu, onda u ratu i sad u miru. "Moj patriotizam nije da poginem za domovinu, moj patriotizam je da živim u domovini."

Da aktivno sudjelujem u njezinom životu, da se angažiram, da preuzmem odgovornost za moj život. Da gradim mir, sa sviješću da sam bio ratnik i da pružim i drugom ratniku priliku da zajedno sa mnom govori, bili smo na različitim stranama sad smo na istoj, jer želimo da ovo ne bude vise ničije iskustvo.

Mi koji smo slušali, vjerujem čuli smo poruku. Sad će biti lakše. Možda se ova sredina otvori prema pričama svojih ratnika, možda će u školama klinci učiti istoriju od ovih ljudi.

Jasminka Drino-Kirlić

Anita Grabner

Omladinski centar Gornji Vakuf–Uskoplje

TRIBINA U SARAJEVU

Posljednja u nizu ovogodišnjih tribina "Cetiri pogleda", i istovremeno posljednja ova- kva tribina u trogodišnjem ciklusu započetom 2002., održana je u Sarajevu 11.12.2004. u svečanoj sali Doma policije.

Odluka o održavanju tribine u Sarajevu donijeta je nakon dosta promišljanja. Iako je naša dosadašnja strategija bila pretežno fokusirana na manje sredine koje nažalost često ostaju po strani od nekih glavnih društvenih (pa i mirovnih) tokova, odabrali smo Sarajevo najviše zbog simboličkog značaja koji taj grad ima u tužnoj i surovoy priči o ratovima 90-ih. Svjesni/e da Sarajevo ne znači tek još jedan grad koji je proživio izuzetno tešku ratnu sudbinu, već da je i to jedan od simbola žrtava, rata i ratnih zločina u BiH, riješili smo da probamo sa organizovanjem ovakve aktivnosti u glavnom gradu Bosne i Hercegovine.

Sama priprema tribina dala je jasnu sliku o tome da neće biti nimalo lako "izgurati" ovako nešto u Sarajevu prvenstveno zbog glasova koji su se protivili ovoj ideji, ali nam je u istrajavanju na svemu ovome, mnogo pomogla podrška koju smo dobili od različitih medija, institucija, udruženja boraca i sl.

Tako smo dosta napeti i u velikom iščekivanju dočekali i samu tribinu.

Učesnici tribine bili su: Marko Martinić (Split), Amer Delić (Zavidovići), Vojo Vuković (Nevesinje) i Nermin Karačić (Sarajevo). Moderatorica tribine bila je Alma Mašić.

Svečana sala je bila potpuno ispunjena ljudima različitih godina i različitih identiteta (bivši učesnici rata, predstavnice Udruženja porodica nestalih i poginulih, aktivisti/ice itd.) stariji i mladi ljudi od kojih je većina na svojoj koži iskusila šta znači rat, a danas i na prošlost i na budućnost gledaju na različite načine.

Primetan je bio veoma mali broj novinara/ki koji su posjetili ovu tribinu, a razlozi za to su sigurno višestruki – od nezainteresovanosti, zasićenosti do nepodržavanja ovakvog vida aktivnosti koje malo uzdrmajaju stereotipnu sliku po kojoj je sve jasno u vezi sa ratom, pa se o tome nema šta ni pričati.

Sama tribina protekla je u dosta napetoj i teškoj atmosferi, obilježenoj sa jedne strane teškim ratnim iskustvima i učesnika i publike, i neblagonaklonim porukama manjeg dijela posjetilaca koji su upućivanjem provokacija i uvreda učesnicima uspjeli da "prisvoje" gotovo sav prostor za pitanja publike. Zbog velike napetosti priče učesnika su na pojedinim mjestima ostale nedorečene i pomalo nejasne, ali ono što se jasno čulo je odbijanje pravdanja zločina i nasilja koje su počinili "moji", kao i spremnost da se stvari nazovu pravim imenom, bez uvijanja i izbjegavanja. I pored tih otežavajućih okolnosti, utisak je bio da je većina ljudi u sali ipak bila spremna da čuje priče učesnika i da u njihovom nastupu prepozna iskrenost i duboku ličnu motivaciju za ovu vrstu rada. Nažalost, ta većina ljudi nije tokom tribine našla način da jasno iskaže svoje gledište i konfrontira se sa stavovima i komentarima koji su dolazili od manjeg dijela publike.

Veliki broj ljudi ostao je i posle tribine u sali da razgovara sa učesnicima i organizatorima. Njihove reakcije i komentari bili su različiti, ali je zajedničko bilo to što su svi iskazivali potrebnost i uzrujanost. A to nam govori da ova vrsta priče jeste jako bolna, ali i jako potrebna našoj sredini.

Pitanja publike nije bilo puno, više je bila izražena potreba da se daju komentari i ispriča bar djelić nekog ličnog iskustva i razmišljanja o ovim temama.

Neka od pitanja bila su: *Koje su bile vaše stvarne motivacije za ulazak u rat? Je li vas ko na to natjerao? Kakva je po vašem mišljenju bila priroda rata u Bosni i Hercegovini? Trpíte li kakve pritiske vaše sredine zbog onoga što radíte i kako se sa njima nosíte? Gdje ste ratovali, šta si ti Vojo branio i koliko sve ovo košta? Da li biste otišli u Potočare i tako odali počast žrtvama iz Srebrenice?*

TRIBINA "4 POGLEDA" iz moga ugla

Nermin KARAČIĆ
LOKALNI ORGANIZATOR TRIBINE U SARAJEVU

Zašto je meni važno da se tribina "4 pogleda" održi u mom gradu je pitanje o kojem jako puno razmišljam i nikako da dam sebi pravi odgovor, a i dosta se bojim da ostanem nedorеčen.

Moja uloga u ovome je dvostruka: kao učesnik mnogobrojnih tribina na ovu temu u raznim gradovima Srbije i Bosne i Hercegovine i kao lokalni partner u organizovanju tribine u Sarajevu koja je već održana 11. decembra 2004 g.

Svaki grad u kojem su bile ove tribine nosi neku svoju priču, od toga kakav je kontekst toga grada, preko sale u kojoj je održana, do toga kakvi su ljudi prisustvovali, koliko ih je došlo i koliko su to mediji željeli da poprate, kao i to da je i sam sadržaj priče imao neke svoje nove detalje.

U pogledu toga ja sam imao neka očekivanja vezano za Sarajevo, grad u kojem se vije-

kovima prepliću različite civilizacije, grad koji nosi epitet suživota i tolerancije među ljudima sa različitim vjerskim, nacionalnim, kulturno-rolskim i drugim identitetima, koji je polagao i položio mnogo ispita u svojoj istoriji koji je i danas na početku novog stoljeća na jednom novom, po meni, možda najtežem ispit.

Veličina, ljepota i snaga i jeste u njegovom šarenilu i mislim da kao takav može samo i postojati. Da ko god bude pokušao da ga uzme za sebe, u tome neće uspjati.

U ovom proteklom ratu jedni su htjeli silom i oružjem da ga uzmu za sebe, a i danas u nekakvom "miru" drugi misle da je on njihov. Zato mislim da je tribina prostor na kojem će se preko Sarajeva - svima u Bosni i Hercegovini i dalje, poslati poruka da se sloboda ne smije svojtati i ugrožavati i da se različitosti moraju njegovati i štititi.

Ne mogu a da ne pomenem kako su se javili glasovi koji su htjeli uzeti pravo na istinu, a to je da mimo njih žrtve ne postoje, kao i to da mimo tuđih zločina, zločina nema.

To jeste neka priča koja dolazi iz nekih političkih krugova i vjerske zajednice što joj daje još veću težinu, ali mislim da ta i takve priče nemaju svoju budućnost na ovim prostorima. Zato ma koliko mi bilo teško u svemu ovome, raduje me činjenica da sam ja kao učesnik i kao lokalni partner jedan od onih koji podržavaju priču o istinskoj multietničnosti, suživotu, toleranciji i svemu ostalom što gajiti istinske ljudske vrijednosti u čemu i jeste naša budućnost, a znam i vjerujem da će pravda, istina i dobro pobijediti, pa makar bilo krivo onima koji to poriču.

Na kraju bih htio da pomenem i to da je tim CNA jedan od zagovarača i nosilaca takvih vrijednosti i da mi je čast biti njihov lokalni partner i pomoći im u jednom ovakvom projektu.

Nermin Karačić

UTISCI PUBLIKE

Nakon svake tribine posjetiteljice i posjetitelji su imali priliku zapisati svoje utiske o tribini i ubaciti ih u "kutiju utisaka". Ovdje navodimo neke od utisaka.

Vaši utisci sa tribine (šta vam se sviđelo, šta vam se nije sviđelo)?

Pozitivni

Sviđela mi se trezvenost ljudi, bivših učesnika rata, ako je to zaista njihov stav. Mislim da konačno moramo ljude posmatrati kao ljude, a ne kao Hrvate, Srbe i Muslimane.

Tribina dobro organizovana. Drago mi je da svi ti mladi ljudi imaju negativna shvatanja o ratnim zbivanjima.

Tribina je OK.

Sve je OK.

Sretna sam što postoje ljudi koji su počeli misliti svojim glavama i sami sebi graditi bolji život. Od srca vas sve pozdravljam. Čista petica.

Ovo su veoma dobri i korisni projekti za osvjetljavanje i usmjeravanje mladih u pravim i korisnim smjerovima.

Veoma su mi ostali upečatljivi u pozitivnom smislu, a nadam se da će razbiti i moće predrasude nastale iz svih ovih dešavanja.

Sve mi se sviđelo.

Svaka čast vama četvorici!

Tribina je jako dobro zamišljena i provedena. Sviđelo mi se što su učešće uzeli učesnici u ratu iz različitih naroda i iz različitih krajeva bivše SFRJ i što su iznosili svoja viđenja kako ka trajnom miru. Nije mi se sviđelo što učešće u tribini nisu uzeli učesnici iz redova HVO-a.

Sviđeli su mi se učesnici i njihova hrabrost, stati pred publiku i pričati o ovome o čemu su pričali zaista je velika hrabrost. Tribina je za 10+.

Trebalo bi malo više ulaziti u moral.

Super ste svaka čast.

Ljudi su iskreni, samokritični, nemoćni.

Sviđela mi se sama atmosfera koja je bila prisutna u ovoj dvorani. Otvorenost i jaka spremnost da se kaže i ispriča sve ono što se zatrpava na ovim područjima koji su bili pogođeni ratom. Osuda ratnih zločina i prihvatanje odgovornosti i pogledi na budućnost.

Sviđelo mi se odbacujete jezik mržnje.

Htio sam samo da čestitam ljudima koji su se uspjeli otvoriti od uticaja svojih sredina i pokrenuti ovaj problem, a pogotovo mladim ljudima koji su pričali svoju ratnu priču. Mislim da je ovo jako dobra metoda da neki ljudi čuju istinu i da se riješe svih predrasuda.

Dobro je što je bilo dosta svijeta.

Sviđelo mi se to što ljudi imaju hrabrosti i odlučnosti o ovoj temi govoriti, samo me zanima što je pozadina toga, je li neki lični interes u pitanju.

Sviđelo mi se to što ljudi imaju hrabrosti govoriti o svemu što su preživili i doživili.

Izuzetna hrabrost, vrlo jednostavan jezik, iskrenost.

Dobro je to što svako slobodno iznosi svoje mišljenje, a koliko je to iskreno...Sve je to x puta preслуšano – šta dalje?

Tribina je potpuno potrebna zbog našeg društva u globalu a i zbog budućih generacija.

Hrabrost osoba da progovore o bar nekoj istini.

Još mnogo, mnogo vode će proći prije nego što ljudi dodu pameti i shvate da je ideja suživota na ovim prostorima neminovna! Jedini problem je što ljudi na sve ovo gledaju crno – bijelo, nikakve sredine, nikakvog kompromisa! Mislim da je bilo pozitivno čuti iskustva sa drugih strana!

Moderacija je bila loša.

Sviđaju mi se iskreni odgovori.

Mnogo mržnje i odsustvo tolerancije! Da li ja imam svoje mjesto u Bosni i Hercegovini?

Koliko su ovakve ideje korisne za vašu sredinu?

Početak je težak, korisno bi bilo još.

Veoma su korisne za svaku sredinu, pogotovo našu. Još uvijek postoje ljudi ograničenih pogleda, opterećeni predrasudama za koje mislim da bi ponovo učinili istu grešku. Rat nekoga ničemu ne nauči.

Potrebno ih je što više organizovati.

Korisne su!

Jako mnogo.

Zbog eventualnih razbijanja predrasuda koje su kod nas, na žalost, još uvijek veoma izražene.

Vrlo korisne.

Za mene mnogo, za ostatak ne znam jer ima određeni broj ograničenih umova koji ne priznaju ništa što prevazilazi njihovu moć shvatanja.

Odlično, mnogo su korisne.

Veoma, veoma, veoma korisne, jer je ovo jedan od načina da se dođe do trajnog mira.

Trebalo bi više ovakvih tribina u našoj sredini koja je i 10 godina poslije rata kao u ratu.

Dobro mogu pomoći u odgoju duše...

Korisne u pravom smislu, samo da se okupe narodi hrvatske nacionalnosti. Večeras je prisustvovalo samo nažalost 2 Hrvata.

Mislim veoma korisne, ali za širi auditorij.

Mislim da su korisne i jako bitne za svaku sredinu, jer bez ovakvih razgovora i ovakvih stvari ne možemo očekivati da se stvari riješe i da se krene ka boljem svijetu.

Odlične.

Jako su nam korisne jer naš je grad podijeljen na dva dijela samo što mi je žao što nije bilo više mladih ljudi da čuju priče koje im ne stižu od nacionalno (u negativnom pogledu) nabijenih ljudi i da čuju istinu.

Ne samo za našu, nego za bilo koju.

Bile bi dobre samo da na njima učestvuju kreatori rata, a ne oni ni dužni ni krivi.

U gradu je još uvijek jako napeta situacija (škole

su odvojene), bilo bi dobro da se ova tribina održi samo za učenike "MSS G. Vakuf" i "SS Uskoplje", da u većini prisustvuju Hrvati jer je večeras na ovoj tribini bilo samo dvoje ljudi Hrvata.

Izuzetno, ali je moja sredina kruta za ove i slične napore. Ipak, ohrabreni smo (ovim i sličnim tribinama) da unutar svojih malih krugova polako radimo na sebi i drugima.

Ne mnogo, dok ne prihvatimo odgovornost za sve što se desilo. Ideje ovdje nisu izložene.

Jako mnogo, gotovo da ne postoji način koji ova dobro može pomoći svima.

Dosta bi uticalo u mojoj sredini.

Mnogo, jer šire toleranciju i ideju suživota.

Od velike važnosti je vidjeti ljude koji su spremni suočiti se sa sobom i preuzeti odgovornost za svoje postupke, podsjeća me na davno izgubljeni pojam / osobinu CAST.

Sve ove i slične inicijative treba podržati da stvorimo normalan život za sve nas.

Mnogo, ali sredina ne vidi!

Komentari, prijedlozi, pitanja organizatorima/kama, učesnicima...

Raditi i sa pojedincima u određenim grupama.

Možda bi trebali češće organizovati ovakve tribine, sa nekim dopunjavanjima i više učesnika.

Treba da ih bude što više.

Što više tribina u ovim malim sredinama. Pozdrav i podrška za sve vas.

Puno podrške i samo tako i dalje. Svi smo željni glasa maldih, nekorumpiranih i normalnih ljudi.

Sve najbolje!

Jako je rizično ovo sve činiti, Bošnjaci su za suradnju, Hrvati iz Uskoplja neće i ne smiju surađivati.

Šta mislite kakve će koristi imati ove vaše tribine?

Kako Nevesinji doživljavaju BiH, da li kao svoju domovinu ili kao posjed koji treba pripojiti Srbiji?

Na koji način se u Splitskoj županiji gleda na nehrvate i nekatolike?

Sve pohvale i organizatorima i učesnicima. Mnogo sreće i uspjeha.

Super ste, budite uporni.

Posebna pohvala djevojci koja je dala iskren odgovor za indolentnost pripadnika HVO-a.

Samo naprijed...

Predlažem poruku kao završni dio tribine. Npr. da svaki učesnik pošalje poruku (iskrenu) mladim ljudima kako bi oni dalje preuzeli njihovu ulogu u budućnosti (mislim ulogu mirovnjaka) i kako bi se odvažili da se odupru pritiscima od svoje sredine.

U budućnosti se spustiti u lokalnu sredinu.

Obavezno tražiti iz svake sredine po još jednog učesnika vojske koja je ratovala.

Vi živite u BiH, imate bosanski pasoš, kako sebe doživljavate kao Bošnjaka nakon svega što ste doživili? Velika hvala.

Hvala. Žestoko, bolno, potrebno. U velikim količinama potrebno. Sasvim novo, posebno iskustvo. Prepuna sam divljenja.

Svi mi Bosanci i Hercegovci trebamo se stidjeti što smo dozvolili da nam se sve ovo desi, a toliko smo "pametni" da i nakon svega idemo izgleda istim putem sa istim razmišljanjima. Spominje se Srebrenica – u redu. Zna se šta se tamo desilo. Ali, da li je još iko poginuo sem ljudi iz istočne Bosne?! Gdje su predstavnici tih žrtava?

Poruke mladima!!!

Organizacija sličnog tipa u Republici Hrvatskoj.

Keep going!

Organizirati slične tribine sa drugim kategorijama ljudi koji su na bilo koji način bili iskorišteni (zbljela iskorišteni) u ratu: majke / žene, djevojke, invalidi, zatočenici logora. Sve pohvale i poštovanje. Samo nastavite dalje, imate svu svoju podršku.

Možda uključiti civilne žrtve rata u prezentaciju priče!

O MEDIJSKOJ PODRŠCI

U ovogodišnjem ciklusu javnih tribina imali smo značajnu podršku medija u BiH bez kojih realizacija ove ideje nebi bila moguća. To se prije svega odnosi elektronske medije, dok je odziv pisanih medija bio nešto slabiji.

Najave samih tribina su objavljene u nekoliko medija, a također bili smo pozvani na gostovanja na nekoliko radijskih i televizijskih programa gdje smo imali dosta prostora da predstavimo samu ideju kao i da razgovaramo o temi suočavanja s prošlošću i izgradnji mira.

Posebno bi izdvojili učestvovanja na TV emisijama BHTV 1 "Bez Anestezije", TV KISS iz Kiseljaka, koja je napravila 50 minutnu reportažu sa tribine u G. Vakuf/Uskoplju kao i gostovanja na Studenskom eFM radiju iz Sarajeva, Radiju 202 iz Sarajeva, Radiju Bugojno i Radio "Pegaz" iz Trebinja.

Ovom prilikom želimo posebno da se zahvalimo Mediacentru iz Sarajeva koji su nam bili višestruka podrška.

HVALA SLJEDEĆIM MEDIJIMA:

Radio "Pegaz" - Trebinje,
Radio "Nevesinje",
RTRS,
BHTV 1,
TV KISS - Kiseljeak,
RTV Bugojno,
Studentski Radio eFM
– Sarajevo,
Radio 202 – Sarajevo,
RTV Federacije,
NTV Hayat,
TV Sarajevo
Oslobodenju

BIVŠI VOJNICI u izgradnji mira

Od završetka ratnih dejstava u BiH, potpisivanjem dejtonskog mirovnog sporazuma, proces uspostave odnosa između zaraćenih strana opterećen je iskustvima nasilja i stradanja nekoliko miliona djece, žena i muškaraca, onih koji su preživjeli. Kao posljedica toga, stvorile su se duboka podijeljenost i nepovjerenje. U Bosni i Hercegovini postoji posebna složenost po pitanju suočavanja s ratnom prošlošću, jer se dotiče odnosa među narodima u Bosni i Hercegovini, kao i odnosa sa susjednim SiCG i Hrvatskom koje su bile direktni akteri rata i potpisnice dejtonskog mirovnog sporazuma.

Mirovni proces u BiH i bivšoj Jugoslaviji prolazio je kroz različite faze, od zaustavljanja ratnih dejstava, otvaranja granica, uspostavljanja saradnje i sl., do procesa konstituisanja institucija koje trebaju omogućiti funkcionisanje demokratskih državnih sistema.

Jedan od važnijih segmenata izgradnje mira jeste suočavanje s prošlošću, odnosno kritičkog preispitivanja onoga što se

dešavalo, kako u odnosu na sam rat, tako i na njegove uzroke i posljedice. U tom kontekstu, procesuiranje ratnih zločina je također vrlo važan faktor, prije svega zbog težnje ka pravdi, kao univerzalnoj ljudskoj vrijednosti, kao i prepoznavanju i razgradnji mehanizama koji su doprinijeli nasilju i nepravdi. Ono što je još važnije je osuda od strane građana i javnog mijenja, svih vrsta zločina činjenih u "naše" ime. Po tom pitanju, u našim sredinama se, na žalost, još uvijek nije daleko odmaklo od javne i tihe podrške ili čak solidarnosti sa zločincima i strukturama koje su te zločine i ratne vizije sprovodile i kreirale.

U periodu od 1991. do 1995. godine, preko 500.000 ljudi sa područja bivše Jugoslavije bili su pripadnici desetine vojnih formacija koje su učestvovala u ratnim dejstvima u BiH i Hrvatskoj. Na različite načine, sa različitim motivima i idejama, ti ljudi su bili aktivan dio ratne tragedije koja je bila i biće još dugo, najznačajnija odrednica društvenih i ličnih

odnosa među pojedincima, narodima i državama, koji žive ili su živjeli na ovim prostorima. Većina tih ljudi danas su prepušteni sami sebi, izloženi pokušajima manipulisanja od strane nacionalističkih centara moći da budu zagovornici radikalnih ideja i političkih rješenja. Istovremeno, bez obzira na političke stavove, zbog njihove ratne prošlosti, najčešće su na "drugoj" strani osumnjičeni kao nosioci nacionalističkih i ratnih opcija.

Međutim, gledano sa aspekta izgradnje mira, bivši vojnici predstavljaju značajan potencijal jer mnogi od njih, zapravo, imaju potrebu da doprinesu izgradnji pravednijeg društva i osjećaju odgovornost za sve ono što se desilo i dešava se u našim sredinama. Njihova ratna prošlost predstavlja iskušenje i njima i njihovim društvima obzirom da to iskustvo može predstavljati tešku prepreku u odnosima sa ljudima sa "neprijateljske" strane, ali u isto vrijeme nudi direktnu mogućnost suočavanja sa svim onim motivima, strahovima i idealima koji su

pokrenuli ljude da se uključe u rat. Postoje mnogi pojedinci sa različitih strana koji su spremni i motivisani da kritički sagledavaju svoju i ulogu "svoje" strane u ratnim dešavanjima i da osude nasilje koje se činilo u njihovo ime i u kojem su oni bili jedna od karika.

U tom smislu, javna istupanja bivših vojnika doprinose razgradnji postojećih predrasuda i stvaraju prostor za prepoznavanje zajedničkih vizija i potreba svih ljudi bez obzira na naciju i vjeru kojoj pripadaju. Bitan je kredibilitet koji ti ljudi imaju u svojim zajednicama, u smislu da su u ratu bili borci za "nacionalne interese" i da im se kao takvim više vjeruje nego nekima koji nisu bili u ratu.

Njihovo javno zalaganje za vrijednosti kao što su empatija i solidarnost sa žrtvama nasilja i diskriminacije, težnja

ka pravdi i pravu, osuda zločina i sl., može značajnije uticati i stimulisati procese usmjerene ka stvaranju pravednijeg društva, stabilnog mira i povjerenja među ljudima i narodima.

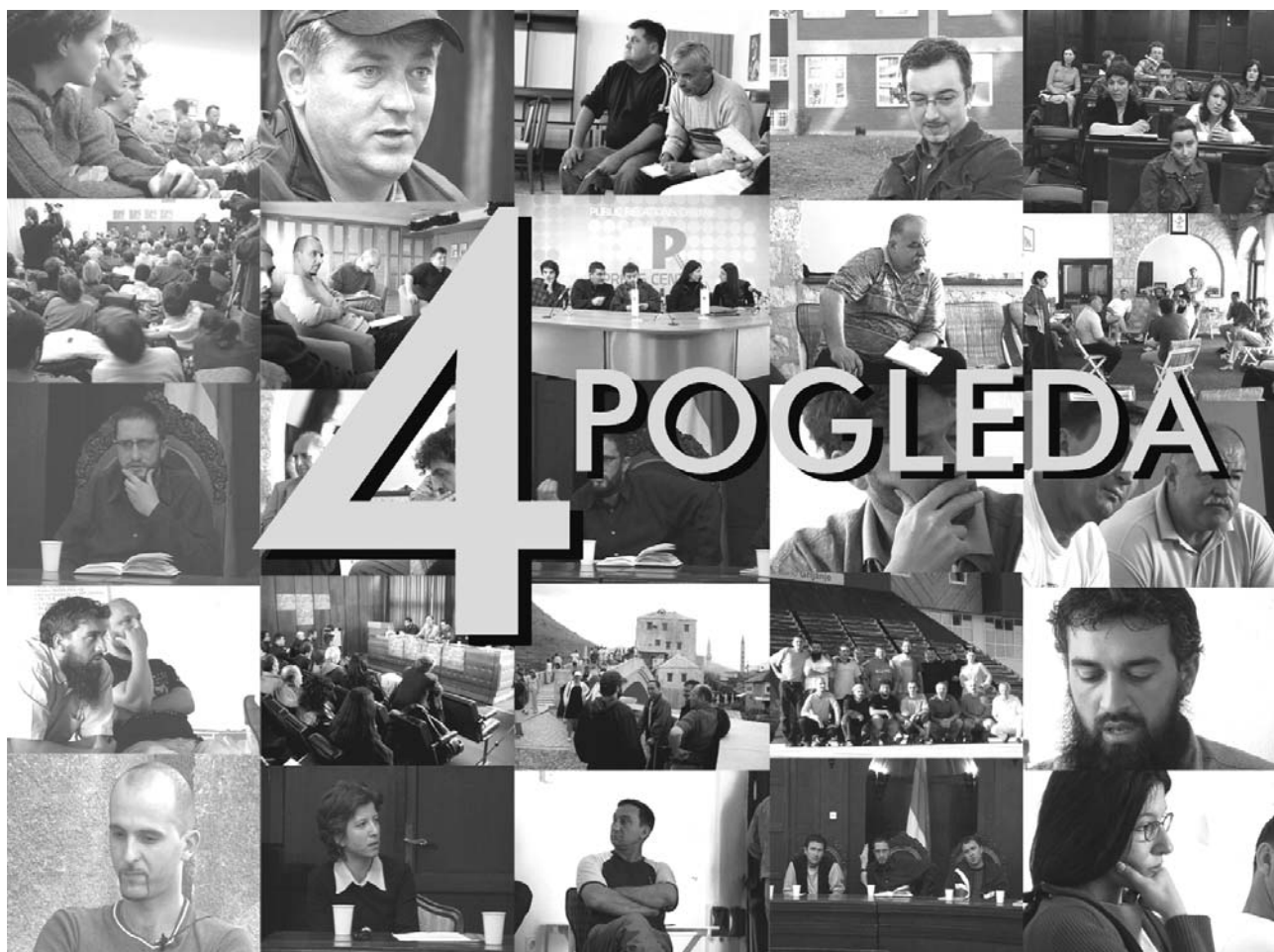
Važno je pomenuti da se uključivanjem u različite mirovne aktivnosti, naročito javne, bivši vojnici susreću sa brojnim poteškoćama i pritiscima. Često im se osporava legitimitet da javno govore o svojim iskustvima, odnosno da oni nisu "pravi" predstavnici njihovih vojski, iako oni govore samo u svoje ime.

Pored toga u javnom mijenju ih se optužuje da iza njihovog mirovnog angažmana stoji materijalna motivacija što je uvrijedljivo za ljude koji javno govore o stvarima koja ih bole i izlažu se javnom propitivanju njihovih identiteta i emocija, a uz to rade još puno toga "nevidljivog" na polju izgradnje mira.

Ono sa čime se ovi ljudi često susreću su etikete "izdajice", pritisci iz nacionalističkih struktura, informativni razgovori sa službama državnih bezbjednosti,... što ih nije demotivisalo u nastojanju da slobodno govore i zalažu se za plemenitije društvo i za njihovo pravo da bez puške i ugrožavanja drugog budu "patriote".

I kao što jedan od učesnika tribine reče: "... u Bosni se ništa ne može postići nasiljem...".

Priča o odgovornosti za rat se ne završava u pravnim i državnim institucijama. Ona se tiče svih građana BiH i regije i podrazumjeva hrabrost, iskrenost, međusobnu solidarnost i empatiju i preduslov je za stvarno pomirenje među običnim ljudima. Tek onda izvinjenja, oprost i pokajanja će početi dobivati na težini, a ne biti predmeti političke demagogije.

O CENTRU ZA NENASILNU AKCIJU

Osnovno

Centar za nenasilnu akciju Sarajevo- Beograd je mirovna grupa koja djeluje na čitavom prostoru bivše Jugoslavije (osim Slovenije).

Jezgro CNA čini osam osoba, mirovnih aktivista/aktivistkinja iz različitih gradova, dijelova i država našeg regiona - Adnan Hasanbegović iz Sarajeva, Nedžad Horozović iz Doboja, Helena Rill iz Sombora, Ivana Franović iz Beograda, Milan Colić Humljan iz Babušnice, Sanja Deanović iz Splita, Tamara Šmidling iz Beograda, Nenad Vukosavljević iz Beograda. Ko to želi, iščitavaće i prebrojavati iz naših imena, pripadnice i pripadnike pojedinih naroda sa ovog prostora, ali mi ipak u prvi plan ističemo spremnost na međusobnu saradnju i uzajamnu solidarnost u čemu nam naše različitosti pomažu i obogaćuju naš rad.

Radi se dakle o lokalnoj inicijativi čiji se nosilaca/nositeljki itekako tiče kako će naša društva izgledati u budućnosti i na osnovu kojih vrijednosti će ona biti uređena.

Osnovna vrijednost kojoj težimo je nenasilje. Za nju se zalažemo kroz sve što radimo – mirovno obrazovanje, javne tribine, produkciju dokumentarnih filmova, javne istupe, ulične akcije i drugo.

I na kraju, CNA, pored nabrojane osmorke, u jednom važnom segmentu obuhvata i mnogobrojne pojedince/ke rase po različitim tačkama našeg regiona (od Tetova do Karlovca, od Subotice do Nevesinja) sa kojima zajedno radimo, promišljamo, mijenjamo i dižemo glas protiv nasilja i nepravde.

Šta to bijaše nenasilje?

Jednostavno rečeno nenasilje je za nas način življenja i djelovanja koji isključuje prihvatanje i činjenje nepravde.

Takode, to je i djelovanje protiv nepravde, nasilja i diskriminacije, bez obzira ko su njihovi akteri.

To je i spremnost da podjednako jako osudimo i nepravdu koja je „nama“ nanijeta, kao i onu koju čine (svijesno ili nesvijesno) pripadnici naše (nacionalne, vjerske, lokalne) grupe.

Naposlijetku, nenasilje podrazmjeva stalnu konfrontaciju sa različitim izvorima nasilja u društvu, ali i stalno preispitivanje sopstvenog djelovanja i mišljenja.

Daleko od bilo kakve ideologije i bjekstva u pasivnost, nenasilje je aktivno i kreativno, i ono svoje korijene crpi u vjeri, iskustvima nepravde i solidarnosti sa onima koji su izloženi nepravdi.

Šta radi CNA?

Organizujemo programe mirovnog obrazovanja.

Na te, kako ih mi zovemo treninge iz nenasilne razrade sukoba, dolaze ljudi iz raznih dijelova regiona, koji su motivisani da u svojim sredinama rade protiv diskriminacije, na prevazilaženju etničke mržnje i nepovjerenja i za ravnopravnost svih ljudi. Osim učesnika i učesnica angažovanih u nevladinim organizacijama, učestvuju i novinari-ke, prosvjetni radnici-e i aktivistkinje političkih stranki, bivši ratnici itd.

Kad god se na jednom mjestu na deset dana skupe ljudi iz ovih naših zemalja i regiona, postoji puno skrivenih i otvorenih predrasuda, nezaliječenih rana prouzrokovanih ratovima, gomile strahova i nada vezanih za budućnost. Mi koji vodimo taj grupni rad, trudimo se da stvorimo prostor za međusobnu komunikaciju, za stvaranje povjerenja i otvaranje svih bolnih pitanja,

kako bi ih preradili, umesto guranja pod tepih i tako tražili nove načine da se ophodimo sa svim svojim različitostima i sličnostima. Trudimo se da ljudi dobiju uvid u to šta oni "drugi" doživljavaju kao nasilje i time probudimo odgovornost za zaštitu i sopstvenih prava, kao i prava njihovih susjeda.

Radimo na polju suočavanja sa prošlošću.

Jer nećemo da "zaboravimo prošlost, i okrenemo se budućnosti". Hoćemo da o prošlosti znamo, da konstruktivno „ovladamo“ njome, umesto da nas ona guši i drži nas kao taoce još mnogo godina i decenija. Tek onda budućnost može imati smisla.

Zbog toga smo organizovali 14 javnih tribina sa učesnicima ratova, gostovali na mnogim medijima i trudili se da našu mirovnu poruku učinimo što jasnijom i vidljivijom u javnosti.

Zbog toga ćemo nastaviti sa angažmanom na tom polju kroz produkciju dokumentarnih filmova fokusiranih na jednostavne ljudske priče, na njihova pitanja, strahove i dileme.

Iskustvo da se ljudi raznih nacionalnosti i vjera, na Kosovu, u Makedoniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori, mogu razumjeti, podržati i prepoznati zajednički interes izgradnje mira, koje smo često doživljavali tokom prethodnih godina rada, nam daje snage i vjere da istrajemo u našem radu. Uprkos svemu što je bilo i što se ne treba zaboraviti već preispitati, budućnost nam je, ako nikako drugačije, ono najmanje geografski, usko povezana.

Fotografije: Nedžad HOROZOVIĆ, Nenad VUKOSAVLJEVIĆ i Tamara ŠMIDLING, Prelom: DNN, Dizajn korica: Ivana FRANOVIĆ

ZAHVALJUJEMO

INFO CENTRU NEVESINJE
OMLADINSKOM CENTRU GORNJI VAKUF - USKOPLJE
CENTRU ZA EDUKACIJU I TRENINGE SARAJEVO
SVIM UČESNICIMA TRIBINA
KATARINI KATANIĆ
ALMI MAŠIĆ
MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA ŠVAJCARSKÉ
GORDANU BODOGU
GORANU BUBALU
DOMU POLICIJE U SARAJEVU
STUDNETSKOM RADIJU eFM
RADIJU 202
BHT 1
ZORANU ČATIĆU
SEIDU MASNICI
AMELI I RENDIJU PULJEK-ŠANK
POSJETITELJKAMA I POSJETIOCIMA SVIH TRIBINA
I SVIM OSTALIM LJUDIMA KOJI SU NAS PODRŽALI NA BILO KOJI NAČIN

Koristimo ovu priliku da se posebno zahvalimo
našim prijateljima i prijateljicama
Borisu Avramu, Aniti Grabner, Jasminki Drino-Kirlić
i Nerminu Karačiću, bez čije velike motivacije i truda
u organizaciji tribina one ne bi postigle ovakav odjek.